

Nepomuki Szent János tisztelete Jászberényben

A 18. században két olyan szent kultusza alakult ki a Jászságban, amelyek századokon át fennmaradtak, és ma is fontos szerepet játszanak a katolikus jázsok életében. Az egyik személy a pásztorok, állattartók védőszentje, Szent Vendel, a másik pedig a vizek patrónusáé, Nepomuki Szent Jánosé.

Nepomuki Szent János Csehország patrónusa, a közép-európai és a magyarországi népi vallásosság egyik jelentős alakja 1340-ben, Csehországban született egy Pomuk vagy Nepomuk nevű városkában. Később papi pályára lépett, és IV. Vencel cseh király feleségének a gyóntatója lett. A legenda szerint egy alkalommal a király meg akarta tudni tőle felesége gyónási titkát, de ő kínzások ellenére sem volt hajlandó elárulni. A király ekkor kezét-lábát összekötöztette és egy hídról a Moldvába dobatta. Teste sokáig nem merült el a vízben, hanem fényességben úszott a víz tetején. Testét 1393-ban a prágai Szent-Vid templomban temették el. Sírját 1729-ben, szentté avatása előtt feltárták, ahol megtalálták épen maradt nyelvét, melyet azóta is ereklyeként őriznek. Szentté avatását követően tisztelete rövid idő alatt elterjedt Magyarországon is. A 18. században a legtöbb új templomot az ő tiszteletére szentelték fel, szobrai pedig egyre gyakrabban jelentek meg a hidakon és a vízpartokon.

Nepomuki Szent János tisztelete igen korán megjelent a Zagyva és Tarna folyókkal szabdalta, vízjárásokban bővelkedő Jászságban is. A zabolátlan folyók tavasszal gyakorta megáradtak és kiléptek medrükből, veszélyeztetve embert, állatot egyaránt. A jázsok bízva a patrónus hathatós segítségével a jász településeken egymás után állították fel szobraikat a folyók mentén és a hidak közelében. Az állíttatók rendszerint magánszemélyek voltak, de előfordult, hogy a város is áldozott erre a célra saját költségéből. A Jászság 18 települése közül napjainkban 14 településen 18 Nepomuki Szent János szobor látható. A legtöbb jászági Szent János szobor a 18. században készült, a 19. században négy, a 20. században pedig csak kettő Szent János szobrot állítottak fel.

A Jászság első szobrát Jászberény városa állíttatta fel 1728-ban – voltképpen még a szentté avatása előtti

esztendőben – a Zagyva mellett a nagy Kőhídnál. Az 1805. október 31-én készült leltár bejegyzése szerint „rács veszi körül.”

Nepomuki Szent János szobra a Promenádon · Fotó: B. E.

Nepomuki Szent János szobra a Horgásztónál · Fotó: Bugyi Gábor

Gondozása és karban tartása adományok révén történt, erre utal a városi tanács 1788. július 18-án kelt jegyzőkönyvi bejegyzése is, amelyben Ozoróczki Mátyás tanácsbeli arról tájékoztatja a testületet, hogy a „... az Kő hídnál álló Nepomucenus Szent János, és az Külső Malomnál lévő Szent Dónát képeit újítatni szükséges volna”.

A tanács úgy döntött, hogy a nemrégiben elhunyt „Kiss Antal úr által az Lelke után hagyott pénzt, 35 rh frtokat... meg egyezett akarattal az említett Szent Képek meg tsinosítására” fordítja”. Az 1791-ben elhunyt Rózsa Gábor sebészorvos végrendeletében a „Nepomucenus” képre két forintot hagyott.

1830-ban Tóth Imre templombíró ismét azt jelentette a városi tanácsnak, hogy „a nagy híd végén lévő Szent János státuáján némely Kőfaragói reparációk Kívántatnának”, amelyet Nagy János özvegye a maga költségén meg is csináltatna a városban tartózkodó képfaragóval.

Ugyancsak javasolta a szobor alkalmasabb helyre való áthelyezését is, amelyhez 1500 téglát kér a várostól. A tanács a javaslatot elfogadta, és Nepomuki Szent János szobrát Nagy János özvegyének költségén eredeti helyéről, a sétater déli részéről elmozdította, és a Plébániakert kerítésében, a Szent Rozália kápolna bal oldalán kialakított, csúcsíves barokk fülkébe áthelyeztette, a szükséges téglamennyiségről azonban a város gondoskodott. A szobor felszentesítésére 1831. május 15-én került sor. A mívesen faragott barokk szobor papi ruhában, vállán hermelinpalásttal, fején birétummal ábrázolja Nepomuki Szent Jánost. Jobb vállán keresztet tart, amelyet egy puttó emel fel hozzá. A fülke melletti falon a felújítás 1788-as dátuma olvasható. A szobornál egykor Szent János ünnepének nyolcada alatt minden nap este 6 órakor litániát tartottak.

A későbbiekben, Jászberényben még két szobrot emeltek Nepomuki Szent Jánosnak. A jászberényi róm. kat. plébánia ingóságainak 1883-ban felvett leltára szerint az egyiket 1800-ban Fényes György özvegye állíttatta a külső nagyéri Zúgó mellett, a Nyavalyka partján. Ugyanakkor egy 1889. május 9-én, Koncz Menyhért jászberényi plébánosnak írott levél arról szól, hogy a jászberényi külső malom mellett Bugyi Ferenc és neje, Szaszko Erzsébet által „felállított” Nepomuki Szent János kőszobor fenntartási alapja címén 20 forintot küldtek Egerbe. Mivel mindkét forrás ugyanarról a szoborról tesz említést, valószínű, hogy Bugyi Ferenc és felesége ekkor nem állíttatta, hanem felújíttatta Nepomuki Szent János szob-

rát, amelynek további fenntartásáról is gondoskodni kívántak. A szép vonalú, festett, barokk szobor ma is egy nádas mesterséges kis szigetén áll, s körülötte napjainkra egy horgász-paradicsomot alakítottak ki.

*Nepomuki Szent János szobra a Szent Imre herceg úton
Fotó: Bugyi Gábor*

A harmadik szobrot pedig Pesti István állíttatta 1813-ban az Oláh-híd mellett, a mai Szent Imre herceg úton. (A talapzatán olvasható évszámot már tévesen, 1818-ra módosították.) A késő barokk, festett kőszobor ugyancsak ba-

A gyerekek a Zagyvára eresztik a virágos tutajt, 2007 · Fotó: B. E.

rokkos csavarulatú talapzaton áll, négy szegletkővel körbekerítve.

Jászberény Főtemploma is emléket állított Nepomuki Szent Jánosnak. A Főtéren álló, Nagyboldogasszony r.k. templom egyik bal oldali oltárának 1783-ban, Joann Zickler (Erlau) által, „60 rénus forintért” festett, „15 láb magas, 7 láb széles” képe Nepomuki Szent

Jánost ábrázolja – egészen sajátos módon – a mennyben. A templom 1887. évi renoválásakor a négy oldaloltárképet – így Szent Jánosét is – Götz Adolf budapesti festő megtisztította, amely munkáért összesen 200 forintot kapott.

Jászberény katolikus lakossága buzgón gondozta, s gondozza ma is a védőszentjeinek szobrait. Ékes bizonyítéka ennek, hogy szinte valamennyi szobor rendezett, a legtöbbjükét időközönként átfestik, s talapzatukat virággal, koszorúval díszítik. A szenthez fűződő kultusz azonban nemcsak a szobrok állításában és gondozásában, hanem a hozzá kapcsolódó szokásban teljesedett ki. Nepomuki Szent János napján, május 16-án rendszeresen litániát tartottak a szobroknál, ahová processzióval vonultak ki. S ugyancsak ezen a napon volt szokás, hogy alkonyatkor az asszonyok a szent szobrához mentek, imádkoztak, énekeltek, majd a Zagyván Jánuskát eresztettek, illetve Szent Jánost úsztattak. Fából kereszt alakú tutajt készítettek, arra gyertyákat erősítettek, virággal feldíszítették, majd imádkozva a vízre bocsátották, amit a víz elsodort a következő településig, ahol újabb tutajokat eresztettek hozzá.

Szent János úsztatásának szép szokása a II. világháborút követően teljesen abbamaradt. Mintegy hatvan év múltával azonban újból felelevenítésre került, és új szokáselemekkel kiegészülve, napjainkban is gyakorolják.

működő Sipos Orbán Honismereti Szakkör kapcsolódott a jó szándékú kezdeményezéshez. Az általános iskolás gyermekekből álló szakkör tagjai – némi segítséggel – maguk készítették el és díszítették fel a tutajt, amit május 16-

*Nepomuki Szent János oltára a Nagyboldogasszony templomban
Fotó: Bugyi Gábor*

án Nepomuki Szent János Promenádon álló szobrához vittek, ott meghallgatták a vértanú életéről szóló legendát, majd a Nagyboldogasszony templom mögött vízre eresztették tutajukat, amit egy darabig kísérték is a Zagyva partjáról.

Jánoska úsztatása a Zagyván, 2013 · Fotó: Bugyi Gábor

A Jánoska eresztés szokásának felelevenítése a Jászságban a jászjákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör, valamint a Dósai Honismereti Szakkör nevéhez fűződik, akik 2006. május 16-án rendezték meg először, majd a következő évben már Jásztelek és Jászberény is csatlakozott hozzájuk. Jászberényben elsőként a Jász Múzeumban

2009-től a Jászsági Hagyományörző Egylet tagjai folytatják a szokás gyakorlását.

A Szent János úsztatás szokásának felelevenítése a Jászságban szép példáját mutatja a jászok hagyománytisztelőinek és hagyományörzésének.

Dr. Bathó Edit néprajzkutató